

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کلیه امتیازهای این پایان‌نامه به دانشگاه بوعلی سینا تعلق دارد. در صورت استفاده از تمام یا بخشی از مطالب این پایان‌نامه در مجلات، کنفرانس‌ها و یا سخنرانی‌ها، باید نام دانشگاه بوعلی سینا یا استاد راهنمای پایان‌نامه و نام دانشجو با ذکر مأخذ و کسب مجوز کتبی از دفتر تحصیلات تکمیلی دانشگاه ثبت شود. در غیر این صورت مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت. درج آدرس‌های ذیل در کلیه مقالات خارجی و داخلی مستخرج از تمام یا بخشی از مطالب این پایان‌نامه در مجلات، کنفرانس‌ها و یا سخنرانی‌ها الزامی می‌باشد.

....., Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

مقالات خارجی

..... گروه دانشکده، دانشگاه بوعلی سینا، همدان.

مقالات داخلی

دانشکده کشاورزی

گروه ترویج و آموزش کشاورزی

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته توسعه روستایی

عنوان:

بررسی عوامل مؤثر بر توسعه بیمه گندم در شهرستان همدان

استاد راهنما

دکتر کریم نادری مهدیی

اساتید مشاور

دکتر حشمت اله سعدی

دکتر احمد یعقوبی فرانی

پژوهشگر

لیلا زلیخائی سیار

زمستان ۱۳۸۹

تقدیم به مادر عزیزم

لحظات ناب باور بودن، لذت و غرور دانستن، جسارت خواستن،
عظمت رسیدن و تمام تجربه های یکتا و زیبای زندگیم،
مدیون حضور سبز توست مادر

تشکر و قدردانی

شکر و سپاس خدا را که بزرگترین امید و یاور در لحظه لحظه زندگیم است.

الهی مرا مدد کن تا دانش اندکم نه نردبانی باشد برای فزونی تکبر و غرور، نه حلقه‌ای برای اسارت و نه دست مایه‌ای برای تجارت، بلکه گامی باشد برای تجلیل از تو و متعالی ساختن زندگی خود و دیگران و امروز که مرا در این جایگاه قرار داده‌ای، این من نیستم، هزاران پا و قلبی هستند که با من راه سپرده‌اند. هزاران چشمی که به نور علم بینایم ساختند و هزاران دستی که قلم به دستم دادند و هزاران صدا که با عشق الفبایم آموختند. سپاس می‌گویم تو را به خاطر تمامی لحظات زیبا و دلنشین آموزش، اینکه مرا فرصت پذیر آستان کبریایت ساختی و بوسه مهر بر قدوم پدر و مادرم می‌زنم که فکرشان همواره شکفتن، بخشش و محبت است و حضورشان در زندگی نوید بخش امید به فرداهاست و اما اکنون که توانسته‌ام گامی در مسیر دانش بردارم بر خود فرض می‌دانم از تمام کسانی که مرا در انجام این امر یاری کردند تشکر و سپاسگزاری نمایم: از کلیه اعضاء خانواده خود به ویژه خواهر عزیزم زهرا کمال تشکر را دارم. از استاد ارجمند جناب آقای دکتر کریم نادری مهدیی که قدم به قدم مرا در انجام این پژوهش یاری کرده، سپاسگزارم. از زحمات اساتید مشاورم آقایان دکتر احمد یعقوبی‌فرانی و دکتر حشمت‌الله سعدی به خاطر راهنمایی‌های ارزنده‌شان قدردانی می‌نمایم. همچنین از زحمات تک تک دوستان و همکلاسی‌های عزیزم سپاسگزارم.

لیلا زلیخائی سیار

زمستان ۱۳۸۹

فصل اول: کلیات تحقیق

۱مقدمه	۱
۲۱-۱- تعریف مساله	۲
۴۲-۱- اهمیت پژوهش	۴
۵۳-۱- اهداف تحقیق	۵
۶۴-۱- کاربرد نتایج تحقیق	۶
۶۵-۱- محدوده‌های تحقیق	۶
۶۶-۱- محدودیت‌های تحقیق	۶
۷۷-۱- تعریف واژه‌ها و اصطلاحات کلیدی	۷

فصل دوم: چارچوب نظری و بررسی پیشینه تحقیق

۱۰مقدمه	۱۰
۱۰۱-۲- بیمه	۱۰
۱۱۲-۲- تاریخچه بیمه محصولات کشاورزی در جهان	۱۱
۱۴۳-۲- تاریخچه بیمه محصولات کشاورزی در ایران	۱۴
۱۵۴-۲- روش‌های مقابله با ریسک در کشاورزی	۱۵
۱۵۱-۴-۲- اجتناب از ریسک	۱۵
۱۵۲-۴-۲- جلوگیری از ریسک	۱۵
۱۵۳-۴-۲- پذیرش ریسک	۱۵
۱۶۴-۴-۲- تعدیل ریسک	۱۶
۱۶۵-۴-۲- انتقال ریسک	۱۶
۱۷۵-۲- وظایف، اهداف و ارکان صندوق بیمه محصولات کشاورزی	۱۷
۱۹۶-۲- نقش بیمه در توسعه بخش کشاورزی	۱۹
۲۱۷-۲- مراحل عملیات بیمه کشاورزی	۲۱
۲۲۱-۷-۲- عملیات انعقاد قرارداد بیمه	۲۲
۲۳۲-۷-۲- عملیات ارزیابی خسارت و پرداخت غرامت	۲۳
۲۳۳-۷-۲- نظارت و بازرسی بر عملیات بیمه	۲۳
۸-۲- عملکرد صندوق بیمه محصولات کشاورزی	
۲۶۱-۸-۲- عملکرد صندوق بیمه از آغاز تاسیس (۱۳۶۳) تا شروع برنامه پنج‌ساله اول توسعه	۲۶
۲۷۲-۸-۲- عملکرد صندوق بیمه محصولات کشاورزی در طول برنامه پنج‌ساله اول توسعه	۲۷
۲۷۳-۸-۲- عملکرد صندوق بیمه در برنامه پنج‌ساله دوم توسعه	۲۷
۲۸۴-۸-۲- عملکرد صندوق بیمه در برنامه پنج‌ساله سوم توسعه	۲۸

۳۰ ۲-۸-۵- عملکرد صندوق بیمه در برنامه پنج ساله چهارم توسعه.....
۳۱ ۲-۹- میزان تحقق برنامه های ابلاغی بیمه کشاورزی در استان همدان و کل کشور.....
۳۲ ۲-۱۰- خلاصه عملکرد صندوق بیمه محصولات کشاورزی استان همدان طی دوره ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۷.....
۳۳ ۲-۱۱- عملکرد بیمه گندم استان همدان در طی سال های ۸۷-۱۳۷۹.....
۳۴ ۲-۱۲- عوامل موثر در توسعه بیمه محصولات کشاورزی.....
۳۵ ۲-۱۲-۱- عوامل فردی.....
۳۶ ۲-۱۲-۲- عوامل اقتصادی.....
۴۰ ۲-۱۲-۳- عوامل ارتباطی.....
۴۴ ۲-۱۲-۴- عوامل طبیعی.....
۴۵ ۲-۱۲-۵- عوامل زراعی.....
۴۵ ۲-۱۲-۶- عوامل نهادی.....
۵۱ ۲-۱۳- سابقه تحقیق.....
۵۶ ۲-۱۴- سیمای استان همدان.....
	فصل سوم: روش تحقیق
۶۰ مقدمه.....
۶۰ ۳-۱- نوع پژوهش.....
۶۰ ۳-۲- متغیرهای تحقیق و سطح سنجش آن ها.....
۶۱ ۳-۲-۱- متغیرهای مستقل.....
۶۳ ۳-۲-۲- متغیر وابسته.....
۶۶ ۳-۳- فرضیه های تحقیق.....
۶۸ ۳-۴- جامعه آماری تحقیق.....
۶۸ ۳-۵- نمونه آماری.....
۶۸ ۳-۶- تعیین حجم نمونه.....
۶۹ ۳-۷- روش نمونه گیری.....
۷۱ ۳-۸- ابزار اندازه گیری تحقیق و روش جمع آوری اطلاعات.....
۷۲ ۳-۹- روایی و پایایی ابزار تحقیق.....
۷۳ ۳-۱۰- روش ها و تکنیک های آماری.....
	فصل چهارم: نتایج و بحث
۷۶ مقدمه.....
۷۶ ۴-۱- نتایج آمار توصیفی.....
۷۶ ۴-۱-۱- سن.....
۷۷ ۴-۱-۲- سطح سواد.....

۷۸ ۳-۱-۴- شغل غیر کشاورزی
۷۸ ۴-۱-۴- نیروی کار خانوادگی
۷۹ ۵-۱-۴- تعداد محصول
۸۰ ۶-۱-۴- دفعات دریافت وام
۸۱ ۷-۱-۴- عضویت در تشکل های اجتماعی
۸۲ ۸-۱-۴- کل سطح زیر کشت
۸۳ ۹-۱-۴- سطح زیر کشت گندم آبی
۸۴ ۱۰-۱-۴- سطح زیر کشت گندم دیم
۸۴ ۱۱-۱-۴- عملکرد گندم آبی
۸۵ ۱۲-۱-۴- عملکرد گندم دیم
۸۵ ۱۳-۱-۴- تعداد قطعات مزرعه گندم آبی
۸۶ ۱۴-۱-۴- سطح بیمه گندم آبی
۸۷ ۱۵-۱-۴- سطح بیمه گندم دیم
۸۸ ۱۶-۱-۴- سطح بیمه جو
۸۹ ۱۷-۱-۴- سطح بیمه سیب زمینی
۸۹ ۱۸-۱-۴- وضعیت بیمه گندم دیم و آبی
۸۹ ۱۹-۱-۴- شرکت در کلاس های آموزشی و ترویجی
۹۰ ۲۰-۱-۴- دفعات شرکت در کلاس های آموزشی و ترویجی
۹۰ ۲۱-۱-۴- تمدید قرارداد بیمه
۹۱ ۲۲-۱-۴- فاصله بین خسارت تا پرداخت غرامت و زمان مناسب پرداخت غرامت
۹۲ ۲۳-۱-۴- نوع مالکیت اراضی کشاورزی
۹۲ ۲۴-۱-۴- میزان خسارت های وارده به گندم کاران بیمه نشده
۹۴ ۲۵-۱-۴- میزان خسارت های وارده به گندم کاران بیمه شده
۹۶ ۲۶-۱-۴- استفاده از کانال های مختلف اطلاعاتی
۹۸ ۲۷-۱-۴- میزان رضایت از امور بیمه ای
۱۰۰ ۲۸-۱-۴- دفعات دریافت خسارت
۱۰۱ ۲۹-۱-۴- درصد جبران خسارت از طریق اخذ غرامت
۱۰۲ ۳۰-۱-۴- نگرش گندم کاران بیمه شده نسبت به بیمه گندم
۱۰۳ ۳۱-۱-۴- نگرش گندم کاران بیمه نشده نسبت به بیمه گندم
۱۰۴ ۳۲-۱-۴- موانع پذیرش بیمه از دیدگاه گندم کاران بیمه نشده
۱۰۵ ۲-۴- نتایج آمار استنباطی
۱۰۶ ۱-۲-۴- همبستگی بین متغیرها
۱۱۰ ۲-۲-۴- مطالعات وابستگی (رگرسیون چندگانه)

۱۱۵ بحث ۳-۴
۱۱۵ مطالعات همبستگی ۱-۳-۴
۱۲۲ مطالعات وابستگی (رگرسیون چندگانه) ۲-۳-۴
۱۲۳ پیشنهادها ۴-۴
۱۲۸ منابع

۲۷	جدول ۱-۲- خلاصه عملکرد صندوق بیمه محصولات کشاورزی طی دهه ۱۳۶۳ تا ۷۲.....
۲۸	جدول ۲-۲- خلاصه عملکرد صندوق بیمه در برنامه پنجساله دوم توسعه سالهای زراعی ۷۳-۷۸.....
۳۰	جدول ۳-۲- خلاصه عملکرد صندوق بیمه در برنامه پنج ساله سوم توسعه سالهای زراعی ۷۹-۷۸ تا ۸۳-۸۲.....
۳۱	جدول ۴-۲- مقایسه سطوح زیر کشت در سال اول برنامه چهارم و روند آتی و مورد انتظار در صنعت بیمه کشاورزی.....
۳۱	جدول ۵-۲- مقایسه میزان تحقق برنامه‌های ابلاغی بیمه کشاورزی در استان همدان و کل کشور در سال زراعی ۸۶-
۳۲ ۱۳۸۵
۳۳	جدول ۶-۲- خلاصه عملکرد صندوق بیمه محصولات کشاورزی در طی سالهای ۸۷-۱۳۷۹.....
۳۴	جدول ۷-۲- عملکرد بیمه گندم استان همدان در طی سالهای ۸۷-۱۳۷۹.....
۵۷	جدول ۸-۲- سطح زیر کشت محصولات زراعی و باغی استان همدان در سال زراعی ۸۶-۸۵.....
۵۷	جدول ۹-۲- میزان سطح و تولید برخی از اقلام مهم زراعی استان همدان در سال زراعی ۸۶-۸۵.....
۵۸	جدول ۱۰-۲- میزان تولید برخی از اقلام مهم باغی استان همدان در سال زراعی ۸۶-۸۵.....
۵۸	جدول ۱۱-۲- مقایسه میزان برخی از تولیدات دامی استان همدان در پایان سال ۸۶ براساس پتانسیل‌های موجود.....
۶۲	جدول ۱-۳- متغیرهای مستقل تحقیق و سطح سنجش آن‌ها.....
۶۵	جدول ۲-۳- سازه‌های تحقیق و متغیرهای تشکیل دهنده آن‌ها.....
۷۱	جدول ۳-۳- جمعیت و تعداد نمونه‌های منتخب در هر کدام از دهستان‌ها و روستاهای آن‌ها.....
۷۳	جدول ۴-۳- آلفای کروناخ مربوط به بخش‌های مختلف پرستشنامه.....
۷۷	جدول ۱-۴- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب سن.....
۷۷	جدول ۲-۴- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب سطح سواد.....
۷۹	جدول ۳-۴- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب نیروی کار خانوادگی.....
۸۰	جدول ۴-۴- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب تعداد محصول.....
۸۱	جدول ۵-۴- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب دفعات دریافت وام.....
۸۲	جدول ۶-۴- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب عضویت در تشکلهای اجتماعی.....
۸۲	جدول ۷-۴- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب کل سطح زیر کشت.....
۸۳	جدول ۸-۴- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب سطح زیر کشت گندم آبی.....
۸۴	جدول ۹-۴- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب سطح زیر کشت گندم دیم.....
۸۵	جدول ۱۰-۴- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب عملکرد گندم آبی.....
۸۵	جدول ۱۱-۴- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب عملکرد گندم دیم.....
۸۶	جدول ۱۲-۴- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب تعداد قطعات مزرعه گندم آبی.....
۸۷	جدول ۱۳-۴- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب سطح بیمه گندم آبی.....
۸۸	جدول ۱۴-۴- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب سطح بیمه گندم دیم.....

۸۹	جدول ۴-۱۵- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب سطح بیمه جو.....
۹۰	جدول ۴-۱۶- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب دفعات شرکت در کلاس های آموزشی و ترویجی.....
۹۱	جدول ۴-۱۷- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب فاصله بین خسارت تا پرداخت غرامت.....
۹۲	جدول ۴-۱۸- توزیع فراوانی گندم کاران بر حسب فاصله مناسب بین خسارت تا پرداخت غرامت از دیدگاه بیمه گزاران
۹۲	جدول ۴-۱۹- توزیع فراوانی گندم کاران بر نوع مالکیت.....
۹۳	جدول ۴-۲۰- توزیع فراوانی میزان خسارت های وارده به گندم کاران بیمه نشده در طی پنج سال گذشته.....
۹۴	جدول ۴-۲۱- اولویت بندی عوامل خسارت زا از دیدگاه گندم کاران بیمه نشده در طی پنج سال گذشته.....
۹۵	جدول ۴-۲۲- میزان خسارت های وارده به گندم کاران بیمه شده در طی پنج سال گذشته.....
۹۵	جدول ۴-۲۳- اولویت بندی عوامل خسارت زا از دیدگاه گندم کاران بیمه شده در طی پنج سال گذشته.....
۹۶	جدول ۴-۲۴- توزیع فراوانی گندم کاران بیمه نشده بر حسب میزان استفاده از کانال های ارتباطی.....
۹۷	جدول ۴-۲۵- اولویت بندی کانال های ارتباطی مورد استفاده گندم کاران بیمه نشده.....
۹۷	جدول ۴-۲۶- توزیع فراوانی گندم کاران بیمه شده بر حسب میزان استفاده از کانال های ارتباطی.....
۹۸	جدول ۴-۲۷- اولویت بندی کانال های ارتباطی مورد استفاده گندم کاران بیمه شده.....
۹۹	جدول ۴-۲۸- توزیع فراوانی گندم کاران بیمه گزار بر حسب میزان رضایت از امور بیمه ای.....
۱۰۰	جدول ۴-۲۹- اولویت بندی میزان رضایت از امور بیمه ای از دیدگاه بیمه گزاران.....
۱۰۱	جدول ۴-۳۰- توزیع فراوانی بیمه گزاران بر حسب میزان دفعات دریافت خسارت.....
۱۰۱	جدول ۴-۳۱- توزیع فراوانی بیمه گزاران بر حسب میزان جبران خسارت از طریق اخذ غرامت.....
۱۰۲	جدول ۴-۳۲- توزیع فراوانی گندم کاران بیمه شده بر حسب نگرش آن ها نسبت به بیمه.....
۱۰۳	جدول ۴-۳۳- توزیع فراوانی گندم کاران بیمه نشده بر حسب نگرش آن ها نسبت به بیمه.....
۱۰۴	جدول ۴-۳۴- توزیع فراوانی گندم کاران مورد بررسی بر اساس سطح نگرش نسبت به بیمه گندم.....
۱۰۵	جدول ۴-۳۵- عوامل مؤثر در عدم پذیرش بیمه گندم از دیدگاه گندم کاران بیمه نشده.....
۱۰۹	جدول ۴-۳۶- ضرایب همبستگی توسعه بیمه گندم و متغیرهای تحقیق.....
۱۱۰	جدول ۴-۳۷- ضریب تعیین متغیر رضایت از نحوه ی ارائه ی خدمات بیمه ای.....
۱۱۱	جدول ۴-۳۸- ضریب تعیین متغیرها در گام دوم.....
۱۱۱	جدول ۴-۳۹- ضریب تعیین متغیرها در گام سوم.....
۱۱۲	جدول ۴-۴۰- ضریب تعیین متغیرها در گام چهارم.....
۱۱۲	جدول ۴-۴۱- ضریب تعیین متغیرها در گام پنجم.....
۱۱۳	جدول ۴-۴۲- ضریب تعیین متغیرهای تأثیر گذار بر توسعه بیمه گندم.....
۱۱۳	جدول ۴-۴۳- رگرسیون گام به گام به منظور تبیین تأثیر متغیرهای مستقل بر توسعه بیمه گندم.....

دانشگاه بوعلی سینا
مشخصات رساله/پایان نامه تحصیلی

عنوان: بررسی عوامل مؤثر بر توسعه بیمه گندم در شهرستان همدان		
نام نویسنده: لیلا زلیخائی سیار		
نام استاد راهنما: دکتر کریم نادری مهدیی		
نام اساتید مشاور: دکتر حشمت اله سعدی و دکتر احمد یعقوبی فرانی		
دانشکده: کشاورزی		گروه آموزشی: ترویج و آموزش کشاورزی
رشته تحصیلی: مهندسی کشاورزی	گرایش تحصیلی: توسعه روستایی	مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد
تاریخ تصویب: ۱۳۸۷/۱۰/۲۹	تاریخ دفاع: ۱۳۸۹/۱۱/۲۳	تعداد صفحات: ۱۳۵

چکیده:

تولید محصولات کشاورزی در شرایط طبیعی یکی از پرمخاطره ترین فعالیت های اقتصادی محسوب می شود و بهره برداران این بخش همواره با خسارت های ناشی از بروز حوادث قهری و طبیعی روبه رو هستند. در این راستا بیمه محصولات کشاورزی به عنوان کارآمدترین ابزار حمایتی دولت بیشترین قابلیت ها را برای مقابله با مخاطرات دارد و یکی از مناسب ترین سازوکارها برای ایجاد امنیت سرمایه گذاری در بخش کشاورزی به شمار می آید. این در حالی است که بیمه کشاورزی هنوز نتوانسته به طور جدی در بافت روستا و فرهنگ زارع نفوذ کرده و گسترش پیدا کند. از این رو در این پژوهش عوامل مؤثر بر توسعه بیمه گندم در شهرستان همدان مورد بررسی قرار گرفته است. پژوهش حاضر مبتنی بر روش توصیفی-همبستگی بوده و ویژگی های فردی، اقتصادی، ارتباطی و همچنین تأثیر عوامل طبیعی، زراعی و نهادی مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته تا بدین طریق عوامل مؤثر بر توسعه بیمه گندم مشخص شود. اطلاعات مورد نیاز تحقیق از گندم کاران پذیرنده بیمه و گندم کاران بیمه نشده به کمک ابزار پرسشنامه جمع آوری گردید. برای تعیین روایی ابزار سنجش تحقیق از نظرات اساتید و متخصصان مربوطه استفاده شد. ارزیابی پایایی پرسشنامه نیز در مرحله پیش آزمون با تکمیل ۳۰ پرسشنامه از جامعه آماری مورد مطالعه صورت گرفت. بدین ترتیب پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۸۲ به دست آمد. در این تحقیق گندم کاران شهرستان همدان در سال زراعی ۸۹-۱۳۸۸ به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شده است. برای تعیین حجم نمونه، از فرمول کوکران استفاده شد و تعداد ۳۵۰ نفر از گندم کاران شهرستان همدان در دو گروه بیمه شده و بیمه نشده به صورت نمونه گیری تصادفی نظام مند انتخاب شدند. یافته های تحقیق نشان داد که رابطه مثبت و معنی داری بین متغیرهای نگرش، رضایت از بیمه، میزان خسارت عوامل خطر، سهولت امور اداری، عملکرد گندم دیم، درصد جبران خسارت، دفعات اخذ غرامت از بیمه، تعداد سال های عقد قرارداد بیمه، سرعت پرداخت غرامت، تعداد دفعات شرکت کشاورزان در کلاس های آموزشی و ترویجی، کل سطح زیرکشت کشاورزان و آگاهی کشاورزان از مزایا، شرایط و قوانین بیمه با توسعه بیمه گندم وجود دارد. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه مشخص نمود که متغیرهای رضایت بیمه گزاران از نحوه ارائه خدمات توسط صندوق بیمه محصولات کشاورزی، امور اداری بیمه، کل سطح زیرکشت، سرعت پرداخت غرامت، بدهی کشاورزان به بانک ها و دفعات تمدید قرارداد بیمه تأثیر معنی داری را در توسعه بیمه گندم داشته اند. ۶ متغیر مذکور در مجموع، ۸۸/۶ درصد تغییرات توسعه بیمه گندم را پیش-

بینی نمودند.

واژه‌های کلیدی: مدیریت ریسک، بیمه گندم، توسعه کشاورزی، توسعه بیمه، عوامل موثر بر توسعه بیمه

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

با پیشرفت تمدن بشری و شکل‌گیری مناسبات پیچیده در جوامع انسانی، تلاش آدمی برای شناخت هر چه بیشتر امور و پدیده‌های طبیعی و اجتماعی و ارائه راه‌حل‌های علمی جهت تداوم رشد و توسعه افزایش یافته است. انسان از بدو آفرینش در معرض خطرها و حوادث زیانبار قرار داشته و افزایش ضریب امنیت در برابر خطرها از جمله مهم‌ترین دغدغه‌های زندگی او بوده است. آبراهام مازلو نیز نیاز به ایمنی را در سلسله مراتب نیازهای انسانی در مرتبه دوم اهمیت قرار داده است. به طور کلی وجود ریسک یا خطر در زندگی انسان امری است اجتناب‌ناپذیر، اما آنچه که اهمیت دارد روش مقابله با آن است. نتایج بسیاری از تحقیقات نشان می‌دهد که در اغلب کشورها بخش کشاورزی در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی با بیشترین خطرها روبه‌روست. این در حالی است که کشاورزی به عنوان یکی از محورهای اساسی توسعه با فراهم کردن نزدیک به ۲۵ درصد سهم اشتغال از کل جمعیت شاغل کشور و اختصاص بیش از ۱۵ درصد از سهم تولید ناخالص داخلی کشور، نقش مهمی در توسعه اقتصادی بر عهده دارد (امینی و همکاران، ۱۳۸۱).

انواع مخاطرات طبیعی، اقتصادی و اجتماعی مجموعه شکننده و آسیب‌پذیری برای تولیدکنندگان این بخش فراهم کرده است که این خطرها صرف‌نظر از آن که سودآوری فعالیت تولید در بخش کشاورزی را در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی کاهش می‌دهد، دستیابی به اهداف توسعه کشاورزی را نیز با چالشی بزرگ مواجه می‌سازد (امیدی نجف‌آبادی^۱ و همکاران، ۲۰۰۹). لذا همواره لزوم به کارگیری ابزاری دقیق و مؤثر جهت حمایت و تأمین امنیت اقتصادی جمعیت فعال در این بخش و در نتیجه افزایش قدرت تولید و بالا بردن سطح زندگی آن‌ها احساس می‌شود. یکی از راه‌کارهای مؤثر در جهت نیل به اهداف مذکور را می‌توان در فناوری بیمه و بهره‌مندی از مزایای آن در بخش کشاورزی جستجو کرد که از آن به عنوان کارآمدترین اهرم حمایتی دولت نامبرده می‌شود (مقدسی و مرب، ۱۳۸۵). بیمه کشاورزی نوعی تکنولوژی است که برای پاسخگویی به نیازهای کشاورزان خرده‌پا و کاهش ریسک‌گریزی زارعین ایجاد شده است (هزل^۲، ۱۹۹۲). اصولاً بیمه کشاورزی از سوی دولت‌ها برای حل دو مشکل اساسی درآمد بسیار پایین و درآمد بی‌ثبات مورد توجه قرار گرفته است. شواهد حاکی از آن است که فرآیند بیمه کشاورزی در ایران پویایی و سرعت

1-Omidi Najafabadi

2-Hazel

لازم را نداشته و این امر ناشی از شناخت محدود کشاورزان از بیمه محصولات کشاورزی و نیز محدودیت درآمد است (جابری، ۱۳۷۹).

بیمه کشاورزی با قدمت چندین ساله‌اش در ایران، هنوز نتوانسته است به طور جدی در بافت روستا و فرهنگ زارع نفوذ کرده و گسترش پیدا کند. این امر ناشی از یکسری عوامل اقتصادی، فردی، ارتباطی، طبیعی و نهادی می‌باشد که بایستی مورد توجه قرار گیرد. بنابراین دست‌اندرکاران امر بیمه باید در پی تعیین، تبیین و شناخت صحیح عوامل مؤثر در گسترش بیمه در بین کشاورزان و توسعه فرهنگ بیمه کشاورزی باشند.

۱-۱- تعریف مساله

شرایط طبیعی و اقتصادی کشور، سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی را با تهدید جدی مواجه ساخته است. بلایای طبیعی، آفت‌ها، انواع بیماری‌ها، کمبود و پراکنش نامناسب نزولات جوی، قرار گرفتن کشورمان در منطقه خشک جهان و بروز خشکسالی‌های متعدد، نابسامانی بازار محصولات کشاورزی و در نتیجه نوسان قیمت محصولات، شرایط مخاطره‌آمیزی را به بخش کشاورزی تحمیل کرده است. وسعت وقوع عوامل یادشده در کشور چنان است که بر اساس گزارش فائو از میان ۴۰ نوع سانحه طبیعی که در جهان ثبت شده است، ۳۱ نوع آن در ایران امکان وقوع دارد. بدین ترتیب کشور ایران جزء ۱۰ کشور بلاخیز دنیا محسوب می‌شود (رسول‌اف، ۱۳۸۰؛ مقدسی و مرب، ۱۳۸۵).

بر اساس آمار ده سال گذشته، در سال‌های اول، متوسط حجم خسارت‌های وارده به محصولات کشاورزی که در اثر عوامل قهری ایجاد شده به صورت مستقیم در حدود ۱۰۰۰ میلیارد تومان گزارش شده است، در ۵ ساله اخیر این رقم به ۲۰۰۰ میلیارد تومان افزایش پیدا کرده به طوری که در سال زراعی ۸۶-۱۳۸۵ بر اساس محاسبات انجام شده، میزان این خسارت‌ها به ۳۲۰۰ میلیارد تومان رسیده است. این مسئله بیانگر این امر است که روند خسارت‌های قهری تأثیرگذار بر تولیدات کشاورزی، به شیوه‌ای مستمر روند صعودی دارد. در استان همدان نیز کمبود بارندگی و خشکسالی آسیب‌های جدی را به اراضی زراعی وارد کرده است (پایگاه خبری و اطلاع‌رسانی صنعت مرغداری و دامپروری، ۱۳۸۸). همین امر توانمندی‌های جذب سرمایه و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی را به حداقل می‌رساند. از سوی دیگر بخش مهمی از تولیدکنندگان کشاورزی کشور، یعنی کشاورزان متوسط و میانه‌حال، توان مالی محدودی داشته و همه دارایی‌شان را در هر دوره بهره‌برداری در

فرآیند تولید به کار می‌گیرند، گاه حتی کمترین خسارت ممکن است آن‌ها را از هستی ساقط کرده و زندگی فلاکت‌باری را به آن‌ها تحمیل کند (رسول‌اف، ۱۳۸۰).

در این راستا بیمه محصولات کشاورزی می‌تواند، نقش عمده‌ای ایفا کرده و به گونه‌ای درخور توجه امنیت کشاورزان را افزایش دهد. همچنین شرایط مطلوب‌تری برای جلب و جذب سرمایه‌های خصوصی در بخش کشاورزی فراهم آورد (ملایی و زمانی‌پور، ۱۳۸۷؛ راستگو، ۱۳۸۲). این در حالی است که تنها نزدیک به یک سوم (۳۵٪) از حجم تولیدات بخش کشاورزی تحت پوشش بیمه قرار دارد. طی سال‌های گذشته در زمینه پرداخت خسارت‌های وارده بابت خشکسالی، فعالیت‌های مثبتی صورت گرفته است اما در مقایسه با میزان خسارت‌های وارده واقعاً ناچیز است. در میان محصولات کشاورزی، گندم از اهمیت اساسی و استراتژیک برخوردار بوده و نقش مهمی در تأمین نیازهای غذایی مردم دارد. در استان همدان در سال زراعی ۸۷-۱۳۸۶ میزان کل اراضی زیرکشت گندم ۳۷۸۶۸۶ هکتار بوده که از این میزان ۲۰۵۳۵۴ هکتار تحت پوشش بیمه محصولات کشاورزی قرار گرفته است. بنابراین تنها در حدود ۵۴ درصد از مزارع گندم در استان تحت پوشش بیمه قرار دارند و ۴۶ درصد بقیه مزارع تحت پوشش نیست که بخش قابل توجهی از اراضی را در بر می‌گیرد. عملکرد مزارع گندم استان در شرایط طبیعی در حدود ۳۵۱۹۴۶ تن بوده که به دلیل عوامل قهری خسارت‌زا بین ۷۵ تا ۸۲ درصد کاهش تولید برآورد شده است (صندوق بیمه محصولات کشاورزی استان همدان، ۱۳۸۸؛ وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۸).

لذا با عنایت به تهدیدات موجود، بیمه نبودن محصولات کشاورزی به خصوص گندم، سالانه منجر به وارد آمدن خسارت‌های زیادی به گندم‌کاران شهرستان همدان می‌شود. همچنین با توجه به اهمیت زیاد بیمه برای بخش کشاورزی و با توجه به نقش ایمن‌سازی، تأمین‌کنندگی اقتصادی و روان‌شناختی آن، مسئله بیمه هنوز آن‌چنان که باید در جوامع روستایی ما گسترش نیافته و در فرهنگ کشور نهادینه نشده است. از این رو، انجام پژوهش به منظور شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه بیمه محصولات کشاورزی برای استفاده نظام برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری بخش کشاورزی از اهمیت خاصی برخوردار است. لذا این تحقیق بر آن است تا ضمن شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه بیمه محصولات کشاورزی، عوامل مؤثر بر اقبال گندم‌کاران به صندوق بیمه را نیز بررسی نماید.

۱-۲- اهمیت پژوهش

امروزه تأمین نیاز غذایی جامعه، از مهم‌ترین چالش‌های پیش روی کشور است. این در حالی است که افزایش تولید و بازده محصولات کشاورزی نیز، بستگی به سرمایه‌گذاری و بهره‌گیری از فناوری مناسب در این بخش دارد. دستیابی به این مهم نیز، هنگامی صورت می‌پذیرد که بستر لازم برای سرمایه‌گذاری فراهم شود. بدین ترتیب چنانچه نتوان با روش‌های مناسب از سرمایه‌گذاری حمایت کرد تأمین مواد غذایی و توسعه اقتصادی کشور با چالش‌هایی مواجه خواهد شد. وجود خطرهای طبیعی فراوان نیز باعث دلسردی کشاورزان از سرمایه‌گذاری بیشتر در سال‌های آتی در بخش کشاورزی شده است (حیدرپور و ایروانی، ۱۳۸۵). بخش کشاورزی از توانمندی‌های بالقوه فراوانی برخوردار است که در صورت توجه لازم به آن و ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری در این بخش می‌تواند نقش بسیار مهمی در اقتصاد کشور داشته باشد. در این راستا بیمه محصولات کشاورزی بیشترین قابلیت‌ها را برای مقابله با مخاطرات دارد و یکی از مناسب‌ترین سازوکارها برای ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی به شمار می‌آید. افزون بر این، بیمه کشاورزی می‌تواند باعث افزایش احساس امنیت در جوامع روستایی شده و بهداشت روانی کشاورزان را تأمین کند که این نیز به نوبه خود از شرایط ضروری افزایش بهره‌وری در بخش کشاورزی است (رسول‌اف، ۱۳۸۰). پس در مجموع می‌توان گفت، جایگاه بیمه محصولات کشاورزی و دامی در اقتصاد کشاورزی و اقتصاد ملی از دیدگاه‌های زیر دارای اهمیت است:

- ۱) ایجاد امنیت تولید در بخش کشاورزی، با توجه به مخاطره‌های زیادی که در این بخش نسبت به دیگر بخش‌های اقتصادی وجود دارد؛
- ۲) بالا بردن توان محاسباتی و برنامه‌ریزی برای کشاورزان در راستای جلوگیری از نوسان‌های درآمدی و به کار بستن مدیریت ریسک؛
- ۳) نظارت پیوسته کارشناسان بیمه بر چگونگی تولید و تشویق تولیدکنندگان برای استفاده از شیوه‌های درست مدیریتی و رعایت موازین و مقررات فنی و بهداشتی؛
- ۴) نقش بیمه، به عنوان رهیافتی برای از بین بردن آسیب‌پذیری روستاییان که یکی از ابعاد محرومیت جامعه روستایی است؛ و
- ۵) کاهش و قطع کمک‌های مستقیم و بلاعوض مالی دولت به کشاورزان در هنگام پدید آمدن خسارت‌های پیش‌بینی نشده (حیدرپور و ایروانی، ۱۳۸۵).

بنابراین با توجه به ضرورت به کارگیری نظام بیمه محصولات کشاورزی، آگاهی از عوامل مؤثر بر توسعه بیمه:

(الف) زمینه‌ساز تغییرات ساختاری و سیاست‌گذاری مناسب از سوی دولت شده که می‌تواند در گسترش بیمه محصولات کشاورزی بسیار مفید باشد؛

(ب) موجب می‌شود تا تشکیلات وابسته از جمله صندوق بیمه محصولات کشاورزی در طراحی یک نظام بیمه کارآمد و روش‌های مناسب بیمه‌ای به صورت مؤثرتری ایفای نقش نموده و چتر حمایتی خود را روزبه‌روز گسترده‌تر سازد؛

(ج) زمینه‌هایی را برای فعالیت بخش خصوصی در کشاورزی فراهم آورده و در درازمدت، بار مالی دولت کاهش خواهد یافت؛

(د) رفع تنگناها و دشواری‌های طراحی بیمه محصولات کشاورزی را هموارتر کرده و به گسترش فرهنگ بیمه‌ای در میان کشاورزان کمک می‌کند؛ و

(ه) سبب آگاهی از عوامل مشارکت کشاورزان در اجرای بیمه کشاورزی شده و بدین ترتیب می‌توان دامنه پوشش بیمه را افزایش داد.

در این پژوهش از تکنیک رگرسیون چند متغیره استفاده شده است که دقت و توانایی اندازه‌گیری آن بسیار بالاست. بنابراین نتایج حاصله نیز دارای دقت بیشتری بوده و این امکان را فراهم می‌آورد که دیدگاه جامع‌تری نسبت به دلایل عدم توسعه بیمه پیدا کرده و پیشنهادهای ارائه شده به نحو اثربخشی به کار گرفته شود.

۱-۳- اهداف تحقیق

هدف کلی تحقیق بررسی عوامل مؤثر بر توسعه بیمه گندم در شهرستان همدان می‌باشد که برای رسیدن به هدف فوق اهداف اختصاصی زیر مد نظر بوده است:

- ۱) بررسی سطح توسعه بیمه محصولات کشاورزی و میزان خسارت پرداختی در منطقه مورد مطالعه؛
 - ۲) شناسایی عوامل اقتصادی مؤثر بر توسعه بیمه محصولات کشاورزی در منطقه مورد مطالعه؛
 - ۳) تحلیل عوامل فردی مؤثر بر توسعه بیمه محصولات کشاورزی در منطقه مورد مطالعه؛
 - ۴) شناسایی عوامل نهادی و محیطی مؤثر بر توسعه بیمه محصولات کشاورزی در منطقه مورد مطالعه؛
- و
- ۵) شناسایی عوامل ارتباطی مؤثر بر توسعه بیمه محصولات کشاورزی در منطقه مورد مطالعه.

۱-۴- کاربرد نتایج تحقیق

با توجه به شرایط طبیعی و اقتصادی ایران می‌توان گفت مخاطرات سرمایه‌گذاری در بخش - کشاورزی بسیار جدی است؛ به دیگر سخن تولید محصولات کشاورزی در شرایط طبیعی یکی از پرمخاطره‌ترین فعالیت‌های اقتصادی است، لذا بیمه محصولات کشاورزی را می‌توان یکی از اهرم‌های مؤثر توسعه کشاورزی دانست.

نتایج و یافته‌های تحقیق حاضر در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های سازمان‌های ذیل قابل استفاده و مفید خواهد بود:

- ۱- وزارت جهاد کشاورزی
- ۲- بانک کشاورزی
- ۳- صندوق بیمه محصولات کشاورزی

۱-۵- محدوده‌های تحقیق

داده‌های این مطالعه در سال زراعی ۸۹-۱۳۸۸ از شهرستان همدان گردآوری شده است. این شهرستان مشتمل بر دو بخش مرکزی و شرقی و شرا می‌باشد. بخش مرکزی شامل ۶ دهستان سنگستان، گنبد، الوند کوه غربی، الوند کوه شرقی، هگمتانه و ابرو و بخش شرقی شامل ۳ دهستان چاه‌دشت، جیحون‌دشت و شوردشت را در بر می‌گیرند. محدوده‌ی موضوعی این پژوهش، عوامل مؤثر بر توسعه بیمه کشاورزی بوده و صرفاً بیمه محصول گندم مورد بررسی قرار گرفته است.

۱-۶- محدودیت‌های تحقیق

برخی از مهم‌ترین مشکلات این تحقیق عبارتند از:

پراکندگی بالای روستاها و مشکلات مربوط به تکمیل پرسشنامه‌ها؛

- ۱- همکاری محدود بعضی از مسئولین روستایی در ارائه آمار و اطلاعات مورد نیاز؛
- ۲- عدم همکاری برخی از گندم کاران؛
- ۳- در دسترس نبودن و کافی نبودن اطلاعات آماری مناسب راجع به تعداد گندم کاران؛
- ۴- بی‌سوادی و کم سوادی گندم کاران و عدم پاسخ‌گویی مناسب آن‌ها به پرسشنامه‌ها؛
- ۵- هزینه‌بر بودن و وقت‌گیر بودن تکمیل پرسشنامه‌ها.